

popis osobnih imena (217–223), što je vrlo korisno i olakšavajuće pri studiju ove nadasve kompleksne tematike.

Hrvatskog čitatelja će zasigurno zanimati postoje li u ovoj studiji izvjesne veze s našim prostorima. Autor doista u nekoliko navrata spominje dominikance *Benjamina* i *Jurja Križanića* (koji nisu *Dominikanermönche*, dominikanski monasi!), ili Ivana Gundulića, kao i makedonske ili srpske biskupe koji su službovali u Rusiji u 17. stoljeću. Stoga bi bilo nadasve korisno i instruktivno da je autor barem jedno potpoglavlje odlučio posvetiti ulozi i/ili utjecaju južnih Slavena u Moskvi 17. stoljeća, iako se studija eksplicitno bavi »Moskovskim grčkim stoljećem«. To nipošto ne bi odudaralo od postavljene teme ili pak umanjilo vrijednost ove vrijedne studije – dapače. Naime, dominikanac *J. Križanić* je itekako bio (ne samo državno- nego i crkveno/ekumensko/-politički) konkretan u vezi skidanja osmanlijskog jarma (kao uostalom i *M. Orbini* ili *V. Pribojević*), a ne samo *I. Gundulić* u svojem *Osmanu*, kojega autor izričito navodi; s tim u svezi jasne su i Križanićeve predodžbe o ulozi Moskve, odnosno Bizanta. Stoga je u tom kontekstu neprihvatljivo ispuštanje njegova »Memoranduma« iz 1641. godine, koji se – ako ništa drugo – mogao barem sporadično spomenuti.

Želimo također spomenuti da se kod bilježaka, a i kod popisa literature i imenâ, premalo pazilo na preglednost tako da čitatelj ima priličnih poteškoća u snalaženju odnosno pronalaženju željenoga pojma budući da je tekst isuviše kompjutorski komprimiran. Osim toga, autor u više navrata olako odbacuje ili omalovažava, ne samo uglavnom kraće pojedinačne studije na ovu temu<sup>1</sup> – iz djelomično pretjerane samouvjerenosti u svoj znanstveni rad – što (nažalost!) itekako umanjuje vrijednost ove nadasve zanimljive, korisne i gotovo u novinarskom stilu (u pozitivnom smislu) pisane studije.

Frano PRCELA OP

Gerhard NEWEKLOWSKY, *Die bosnisch-herzegowinischen Muslime. Geschichte – Bräuche – Alltagskultur.* (= Österreichisch-bosnische Beziehungen, Bd. 1) [Unter Mitarbeit von Besim Ibišević und Žarko Bebić] Wieser Verlag, Klagenfurt – Salzburg 1996., 210. str.

Suzbijanje bojazni pred islamskim fundamentalizmom bosansko-hercegovačke provenijencije jest zasigurno jedan od razloga objavljivanja publikacije *Die bosnisch-herzegowinischen Muslime. Geschichte, Bräuche, Alltagskultur* (hrv. Bosansko-hercegovački Muslimani. Povijest, običaji i kultura svakodnevice), rad Gerharda Neweklowskog, profesora slavistike na veleučilištu u Klagenfurtu. Naime, riječ je o prvoj knjizi popularno-znanstvenog niza *Österreichisch-bosnische Beziehungen* (hrv.: Austrijsko-bosanske veze), u kojem se – prema riječima prireditelja – planira više svezaka.

Knjiga ima dva dijela. Prvi dio obrađuje *Povijest Bosne i Hercegovine*.

<sup>1</sup> S tim u svezi, nekolicinu primjedbi iznio je Gerhard Podskalsky u prikazu ove knjige u: *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 45 (1997), 114–115. Glede tzv. »tehničkih« propusta, želimo još samo primijetiti da na str. 27. u bilješci 20 nedostaje kraj rečenice.

Ovo poglavlje je također podijeljeno na dva dijela – na *Općenito* i *Povijest*, i to tako kao da i drugi dio nije isto tako općenit. Naime, ovdje nije riječ o nekim novim, arhivskim i drugim, istraživanjima autora niti o solidnim kompaktnim sažetcima, već o materijalu preuzetom iz drugih udžbenika, studija, leksikona i sl. Neweklowsky je u pojedinim poglavljima mogao, barem okvirno, uputiti čitatelja na literaturu kojom se služio ili pak navesti dodatnu literaturu za daljnje produbljivanje pojedine tematike.

Čak bi se moglo pretpostaviti da je Neweklowsky ovo prvo poglavlje pisao više prema sjećanju naučenoga iz studentskih dana nego li znanstvenim pristupom postavljenoj zadaći. Da autor ne »vlada« poviješću Bosne i Hercegovine pokazuju i samovoljni naslovi: *Primjerice*, istu naslovnu vrijednost – u smislu povijesnog značaja i opsežnosti – ima »Najstarije vrijeme«, i putopis »Itinerarium« Benedikta Kuripešića iz 1530. godine. Usporedbe radi, spomenimo da su spomenutom spisu posvećene četiri stranice, dočim se autor kod »Turskog vremena« – tako barem podnaslov daje pretpostaviti – zadovoljava niti s pola stranice (str. 42). Ovaj slikoviti primjer pokazuje da je, nažalost, na djelu bio uistinu loše informiran »znanstveno-popularni« pisac. A kršćansku komponentu – ne samo srednjovjekovne Bosne i Hercegovine – autor je jednostavno izostavio. Čitatelj će se uzalud truditi pronaći posebno poglavlje za neke hrvatske ili pak srpske kontekste u svezi s dolaskom »Muslimana« u Bosnu i Hercegovinu, osim škrtih, nedorečenih sporednih zapažanja.

Ni drugi dio publikacije ne dorasta obećanjima. Autor, naime, ovdje obrađuje *Običaje i kulturu svakodnevice*. Ovo poglavlje je također podijeljeno na dva dijela s nadasve nelogičnim naslovima: *Islam* i *Religiozni i drugi običaji*. Nije riječ o sustavnom prikazivanju tzv. Muslimana nego o interviewu s muslimanskim izbjeglicama, koji se trenutačno nalaze u Austriji. U poglavlju *Islam* autor se osvrće na proroka Muhameda, vjerske istine i vjerske obveze, molitvu, obredno pranje i islamsko mjerenje vremena. U drugom potpoglavlju, u svezi s religioznim i drugim običajima pisac se isključivo oslanja na islamsku komponentu običaja kao na monolit, tj. odaje dojam eksplicitno muslimanskog kulturnog identiteta.

S pravom se postavlja pitanje: Zna li autor išta o kršćanskoj religiji i tradiciji u Bosni i Hercegovini ili je namjerno izostavlja? Islam je, naime, naknadno došao u autorovu Bosnu pa je pri njegovom etabliranju zasigurno dolazilo i do simbioza s kršćanskom komponentom. Misionarski rad dominikanaca ili suživot muslimanske vjerske zajednice s do danas najbrojnijom redovničkom zajednicom franjevacu male braće za autora također nisu vrijedni spomena, kao ni pravoslavlje, odnosno Srpska pravoslavna crkva. Stoga se postavlja pitanje; koliko je opravdano neprestano naglašavanje multi-kulti života u Bosni i Hercegovini, kada se ovdje (nesvjesno?) provodi historiografska isključivost.

Možemo zaključiti da je riječ o vrlo jednostranoj, neuspjeloj publikaciji koja ne opravdava zacrtani cilj. Knjiga je, čini se, više plod mladenačke nostalgije autora, koji je kao student Slavistike i Orijentalistike više puta boravio u Bosni i Hercegovini na studijskim putovanjima te sada naočigled »bosanske ratne apokalipse« pokušava sačuvati povijesno sjećanje i običaje muslimana. U svakom slučaju, ovdje nedostaje barem kakva-takva preglednost, sustavnost i kontekstualnost, kako povijesna tako i religiozna, »bosansko-hercegovačkih Muslimana«. Unatoč korisnim popratnim materijalima (kartama, grafikama, fotografijama, itd.) radi se o popularno-znanstvenoj publikaciji, pisanoj više u popularnom i populističkom negoli u znanstvenom, a time i povijesno pouzdanom načinu prezentiranja.

Ako je suditi po ovom prvom svesku, nema razloga za nestrpljivo iščekivanje idućega sveska u nizu *Austrijsko-bosanske veze*, jer ovaj svezak s autentičnom povijesnom Bosnom muslimanske provenijencije ima vrlo malo *fundamentalno* zajedničkoga, a o nekim dubljim austrijsko-bosanskim vezama nema ni spomena, osim što autor ove knjige i urednik niza dolazi iz Austrije. No, to je premalen razlog za jednu novu ediciju.

U svakom slučaju autor ovdje reducira Bosnu i Hercegovinu na Bosnu, njezin religiozni krajolik na Islam, pouzdanu informaciju na nesustavan litanijski interview, i kakav-takav znanstveno-popularni sažetak na mišljenje i komentar.

Frano PRCELA OP

Johann STRUTZ (Hrsg.), **Europa erlesen – ISTRIN**. Wieser Verlag Klagenfurt 1997., 252 str.

»Iza Trsta počinje nešto uistinu 'drukčije'...« (144), »... tamo počinje jedan drugi svijet« (102) – gotovo jednoglasno konstatiraju dva talijanska pisca, Pier Paolo Pasolini i Giudo Miglia. Riječ je o citatima iz upravo novopokrenutog niza »Europa erlesen« u izdavačkoj kući Wieser Verlag iz Klagenfurta. Točnije rečeno, radi se o knjizi, o literarnoj zbirci o Istri.

U izrazu »Iščitati Istru« – nije nipošto riječ o sustavnom presjeku ili antologijskom prikazu literarnih zapažanja, bilješki, eseja ili putopisa o Istri – tom hrvatskom poluotoku, koji se djelomično proteže do Slovenije, a ako se šire gleda, i do Italije. S površinom od oko 3 000 km<sup>2</sup> i danas s jedva 300 000 stanovnika, Istra je oduvijek bila prostor migracije, razmjene, susreta kultura i naroda – i do dan-danas. Stoljećima žrtvom teritorijalno-političkih ambicija, podijeljena između Venecije i Beča, često je mijenjala vladare, ali samo prolazno, jer se nijedan nije uspio ustaliti. Po njoj su prelazile granice, ali sama nikad nije bila granica, već više rubni međuprostor, ne samo geografski ili politički nego i kulturološki.

Nikada nije bila potpuno talijanska, venecijanska – premda se na svakom koraku vide tragovi rimske kulture i talijanske tradicije. Austrijski vojni ostaci u Puli – njezinoj ratnoj luci ili naslijeđa turističkih početaka s ljetnikovcima u Opatiji i drugdje – ostali su samo kao relikti burne prošlosti. No, Istra jest i nije potpuno hrvatski monolit – premda se već zarana ovdje razvila bogata i dinamična pismena kultura Hrvata – zapaža priređivač knjige.

Svrha ove knjige jest predstaviti tekstove o Istri i njezinoj bližoj regiji. U njoj je gotovo šezdeset tekstova koji daju jednu nadasve raznoliku sliku Istre. Knjiga se može podijeliti na dva dijela:

Prvi dio čine tekstovi nastali izvan Istre. Ovdje spada nekolicina talijanskih autora – Martinuzzi, Farina, istoimenjak poznatog režisera Pasolini, ili Tomizza; zatim su tu i njemački putopisci Fischl, Bahr, Steiner, poznati putnik iz 17. stoljeća Valvasor, te nategnuto svrstavanje deplasiranog teksta Petera Handkea o jednom večernjem kasnojesenskom ugođaju na otoku Krku, kao i vrlo instruktivni zapisi istarskog putopisca Gianija Stuparicha o »Oproštaju« i »Istarskim darovima« te esejistički spis Thomasa Manna o Puli. Tu je i